

הרב צבי צרפתי

בענין מיגו להוציא

א

איתא בב"ב ל"ב ע"א-ע"ב: 'ההוא דאמר לחבריה מאי בעית בהאי ארעא? א"ל: מינך זבינתה והא שטרא, אמר ליה: שטרא זייפא הוא; גחין לחיש ליה לרבה: אין, שטרא זייפא הוא, מיהו שטרא מעליא הוה לי ואירכס, ואמינא: אינקיט האי בידי כל דהו; אמר רבה: מה לו לשקר? אי בעי אמר ליה שטרא מעליא הוא"'.
 וכתב הרשב"ם בפירושו השני שמדובר כשזייף את חתימת ידי העדים, והעדים אכן יסברו שזוהי חתימת ידם ויקיימו את השטר המזויף. ולכן הואיל ויכול, ע"י שטר זה ממש, לזכות בקרקע שלפנינו, הוא נאמן כעת לומר שאבד לו השטר המקורי. הפירוש הראשון ברשב"ם הוא דעת הגאונים, דשטרא זייפא הוא שטר אמנה שנכתב מדעת המוכר (רב האי גאון ור"ח. כלומר: טוען המערער, שטר זה בידך הוא שטר אמנה ומודה הלה שהשטר הוא שטר אמנה. ומצד עצם השטר אפשר לקיימו ע"י העדים שחתמו עליו, ולכן יש לו מיגו כשמודה שזה שטר אמנה שיכל לומר דהשטר הוא שטר מעליא).

לגבי הסבר הגאונים דשטרא זייפא הוא שטר אמנה, מפרש הנמו"י שהמוכר כתב את השטר מפני שהיה זקוק למעות, והאמין לו שאם לא יודקק למעות יחזיר לו את השטר. וא"כ הקונה טוען שקנה את הקרקע ויש לו שטר, והמוכר טוען שזהו שטר אמנה. ואז מודה הקונה שאכן זהו שטר אמנה שנכתב על הקרקע מפני שהיה המוכר זקוק למעות והאמין לו ונתן לו את השטר אע"פ שלא קיבל כסף, אולם, היה שטר נוסף אמיתי שבו הקרקע נמכרה לו (ואז נאמן מכוח המיגו). אך במקרה שטוען טענת מזויף ממש, והמחזיק בשטר מודה דהשטר אכן מזויף אלא שהיה לו שטר כשר, סוברים הגאונים דאין לו מיגו אף לדעת רבה.

והקשה הרשב"א דאינו מבין את החילוק בסברת הגאונים.

הבי"ח בסוף סימן קמ"ז תירץ שהגאונים מדברים במקרה שהשטר אינו מקויים ולכן כשטוען מזויף אין לו מיגו דאי בעי אמר שטרא מעליא הוא, דשמא יבואו העדים ויאמרו דלא חתמו על שטר זה מעולם. וא"כ לפי"ז שני ההסברים ברשב"ם חלוקים במקרה שהלה טוען מזויף, דלדעת הרשב"ם יש לו מיגו משום דיכול לקיים גם את המזויף, ואילו לדעת הגאונים אין לו מיגו משום דאינו יכול לקיים את המזויף.

ואפשר לפרש אחרת, שהשטר שלפנינו הוא מקויים כבר ואפ"ה טוען המערער שזה מזויף וסובר רבה שמועיל מיגו כי יכול היה להשאר בטענתו, שזה השטר הרי מקויים הוא, ולכן נאמן בטענתו שאבד לו

השטר המקורי. ולפי הגאונים (כך פירש המאירי) גם בשטר מקויים חושש הוא שמא יתגלה שזייף את החתימות ולכן אין לו מיגו טוב.

ב

התוס' בדף ל"ב ע"ב הקשה לרב יוסף דפליג על רבה וסי"ל שאין לו מיגו טוב, מדוע לא הוי מיגו טוב? ותיירץ ריב"ם דלא אמרינן מיגו להוציא ואע"פ שהוא כעת מוחזק בקרקע מ"מ אין לו חזקה ג' שנים ומה שמוחזק בקרקע אינו כלום, דקרקע בחזקת בעליה היא, ופירשו הראשונים (שטמ"ק) שיש לו עדים למערער שזה שייך לו או לאבותיו.
וכתירוץ התוס' כ"כ הר"י מיגאש.

הרשב"ם בפירושו מסביר שמיגו עניינו שאדם טוען טענה ולדידנו הטענה הזאת שטען יכול להיות שהיא אמת, וכן הטענה שיכל לטעון גם כן יתכן שהיא אמת. ואולם כאן כל כוחו בקרקע זה מכוח אותו שטר והוא מודה שהשטר מזוייף, והודאתו הרי היא כשני עדים שבאו והעידו שהשטר פסול. אי"כ מה שייך לומר שנאמין לו שהיה שטר מקורי ואבד לו במיגו שיכל לטעון ששטר זה הוא שטר מעליא, הרי הודאתו היא כשני עדים שהשטר פסול, והוי ליה מיגו במקום עדים. וכ"כ היד רמה כהרשב"ם.

הרשב"א מקשה מהגמרא בדף מ"א ע"ב, דאיירי באחד שבא ושאל את חברו מה מעשיך בשדה זו, והלה אומר לו קניתי בית זה מפלוני שקנה ממך בפני, דנאמן בטענה זו במיגו שיכל לטעון ממך קניתי. וקשה הרי הטענה 'ממך קניתי' אינה אמיתית, שהרי ברגע שאמר קניתי מפלוני הודה שלא קנה ממנו וא"כ גם הכא יש הודאה לפנינו שלא קנה ממנו, ובגמ' נכתב שזהו מיגו טוב (ע"פ נימוקי יוסף). מתרץ הנמוקי יוסף שיש לחלק בין מקרה זה למקרה של שטר זייפא שבו הודה ממש בפניו שהשטר מזוייף.

הר"י מיגאש כותב שהמחלוקת בין רבה לרב יוסף היא האם אמרינן מיגו להוציא, ומה שפסק רב אידי כרבה בטוען שקנה ממנו קרקע אינו משום דמוציא בפועל שהרי הוא נמצא בקרקע ואין זה מיגו להוציא ממון, אך אם ע"י המיגו יצטרכו להוציא ממון בפועל, אין זה מיגו טוב, כמו במקרה השני בגמ' שאחד הוציא שטר ותבע את חברו ממון וטען הנתבע שהשטר מזוייף והודה הלה שהוא מזוייף, ונחלקו רבה ורב יוסף אם יש לו מיגו וכאן פסק רב אידי כרב יוסף ולא כרבה כי פה מחוסר גוביינא.

אם נמקד את מחלוקתם של רבה ורב יוסף בקרקע, דלרב יוסף הוי מיגו להוציא משום שקרקע בחזקת בעליה היא ומה אכפת לן שהוא נמצא בתוכה, ואילו לרבה אמרינן מיגו להוציא. ומ"מ רב אידי שפסק כרבה, לא שפוסק שאמרינן מיגו להוציא, דאם סובר כן היה פוסק דלא כרב יוסף בזוזי, אלא ע"כ לומר דלא אמרינן מיגו להוציא וכאן הואיל וקאי בגווה ויש לו מיגו, לא נראה כמיגו להוציא דנראה שיש אמת בדבר דהקרקע שלו שהרי הוא נמצא בקרקע. כלומר, רב אידי פוסק כרבה ולא מטעמיה.

ג

הר"י מיגאש (הובא בשטמ"ק ל"ב ע"ב) מביא ראיה לדין שלא אמרינן מיגו להוציא, מהמשנה ריש ב"מ, שנים או חזין בטלית, כשזה אומר כולה שלי וזה אומר חציה שלי, הדין הוא שזה ישבע שאין לו בה פחות משלושה חלקים וזה ישבע שאין לובה פחות מרבע, ונוטל רבע טלית. וקשה, מדוע שלא נאמן לזה

שאומר חציה שלי במיגו שיכל לטעון כולה שלי ואז היה מקבל אכן את חציה? - מכאן ראייה דלא אמרינן מיגו להוציא.

ועפ"י יש להקשות לרבה דס"ל דאמרינן מיגו להוציא, כיצד יתירך את הקושיה במשנה?
אפשר לומר ע"פ מש"כ המרדכי בשם ר"ת (אות רטז) שאינו נאמן לטעון חציה שלי במיגו דכולה שלי משום דלא אמרינן מיגו מממון לממון [כלומר, דאדם נזקק לנאמנות על ממון שהוא מוחזק בו מכוח טענה שיכל לטעון על ממון שאינו מוחזק בו. דבשלמא באומר קניתי קרקע מפלוני ואכלתיה חזקת ג' שנים במיגו שיכל לטעון ממך קניתי ואכלתיה ג' שנים, שפה הדיון הוא על אותו ממון ולכן יש מיגו]. ומזה שתיירך כך ולא תירך כריב"ם משמע שס"ל לר"ת דאמרינן מיגו להוציא ממון.

ד

שיטת התוס': ב"מ דף ב' ע"א בד"ה וזה נוטל רביע. לרבה לא אמרינן מיגו להוציא, ובמקרה שלנו יש לו מיגו דאי בעי שתיק, שהרי השטר היה מקויים. כלומר, כאשר יש לו מיגו שלא היה צריך לדבר בו כלל, זהו מיגו חזק יותר ממיגו שהיה צריך לטעון בו טענה. וכמו שמצאנו ג"כ גבי מכיר כליו וספריו ביד אחר דאם יצא לו שם גניבה בעיר נאמן, והקשו התוס' בב"מ (דף ק"א בד"ה והא) שגם בלא יצא לו שם גניבה בעיר יהיה נאמן לומר גנובים הם במיגו שהשאלתי לך? ותיירצו שמיגו להוציא לא אמרינן, שהרי כאן אין מדובר במיגו דאי בעי שתיק אלא במיגו שהיה צריך לטעון. (ובשו"ת בית הלוי ח"ג סימן ל"ג העלה דיסוד מיגו דאי בעי שתיק הוא מדין הפה שאסר וזהו מיגו שעדיף על מיגו רגיל לכמה מן הפוסקים, ולקמן נדון בזה בעז"ה).

ה

רבנו יונה מביא תירוץ אחר לשאלה דלעיל. לשיטתו לא שייך לומר שיהא נאמן במיגו שיכל לטעון כולה שלי ולקבל את חציה משום דזהו מיגו דהעזה, דאין אדם מעיז לתבוע יותר ממה שמגיע לו. כמו כן רבנו יונה מביא פשט אחר בדברי רבה. לעולם לא אמרינן מיגו להוציא ממון, אך כאן כשטען שקנה ממנו את הקרקע ויש לו שטר על כך, כבר זכה בטענתו והוחזק בקרקע. וכאשר הודה שהשטר מזוייף ושטר מעליא היה ואבד, אין זה נקרא מיגו להוציא ממון אלא להעמיד ממון בחזקתו. כלומר, במהלך הדיון יש כאן שני שלבים. בשלב הראשון הוא מוציא את השטר שבו כתוב שהוא קנה את הקרקע, וע"י שטר זה הוא הופך להיות מוחזק, דכל מאן שנקיט שטרא כהוחזק דמי. ובשלב השני כאשר הוא מודה שהשטר מזוייף אלא שהיה שטר נוסף ואבד, הוא בעצם מחזיק את הממון ולא מוציא. וא"כ בכל מקום שיש שטר אין זה מיגו להוציא אלא להחזיק. (ועיין בסימן פ"ב בכללי המיגו וכן בכללי מיגו של נה"מ שכתבו שמיגו להוציא לא אמרינן אך כשיש שטר אמרינן).
ומאידך, רב יוסף שחולק על רבה ס"ל שאין לומר שיש כאן שני שלבים, אלא ברגע שהודה שזייף, כבר בטלה זכותו וחזקתו בממון זה, שהמוחזקות היתה בשקר, וא"כ שוב זהו מיגו להוציא.
ופסק רב אידי בר אבין כרבה בקרקע כיון שבשעה שטען ואמר ממך קניתי ויש לי שטר, הוחזק ועמד הקרקע בידו כדין. אולם בזווי פסק כרב יוסף משום שאע"פ שטען תן לי את המנה שהלוייתך ויש לי

שטר, בכ"ז לא הוחזק בממון כיון שמחוסר גוביינא, והרי קודם הגוביינא הודה שהשטר מזוייף והו"ל מיגו להוציא ממון.

ו

בעל קצות החושן (סימן פ"ב סק"ו) מקשה בשם הנה"מ מדוע אשה שמודה שנפרעה מקצת כתובתה (פוגמת) צריכה שבועה, ונאמין לה במיגו דיכלה לומר שלא פגמה כלל? ואין לומר שזהו מיגו להוציא שהרי יש לה שטר?

מתרץ הקצות בתירוץ השני שכאשר יש שטר ואמרינן מיגו (ואינו נחשב מיגו להוציא בזכות השטר), זה רק כאשר ישנה אפשרות לגבות ע"י השטר גם ממשעבדי. אולם בפוגמת א"א לגבות ממשעבדי ולכן המיגו שלה חלש ומצריכים אותה שבועה.

ז

חידושי הר"ן מביא את סברת התוס' דלא אמרינן מיגו להוציא וראיתו משניים אוחזין בטלית. הר"ן דוחה ראיה זו משום דשם מיגו אינו מועיל כי הוי מיגו מממון לממון, וז"ל: לפי שאין אומרים מיגו אלא באותו דבר בעצמו שהוא תובע או כופר, אבל מדבר לדבר לא. אבל ודאי מיגו לאפוקי ממונא אמרינן. וראיה לדבר שאמרינן מיגו להוציא מהמקרה דהיא אומרת מוכת עץ אני והוא אומר לא כי אלא דרוסת איש את ולכן לא מצאתי בתולים, ר"ג ור"א ס"ל דנאמנת לקבל מנה במיגו דמוכת עץ אני תחתיך והייתי יכולה לקבל מאתיים. וגם ר' יהושע שחולק אין זה מטעם החסרון שזהו מיגו להוציא. אלמא דלכו"ע אמרינן מיגו לאפוקי ממונא.

לכן מפרש הר"ן כהרמב"ן והרשב"א שמדובר ששטר זה לא נתקיים אלא היה אומר שיש לו עדים לקיימו, ובי"ד שומעים לו בגלל המיגו ונוקקין לו לקיימו (רב יוסף חולק ואומר דשטר זה חספא בעלמא הוא ואיך בי"ד נוקקין לקיים שטר מזוייף).

ומה שרב אידי פסק כרבה בארעא הוא מצד ספק בדין ולכן כיון שהוא נמצא בקרקע הקרקע תהיה שלו לאחר שיקיים את השטר. כך מפרשים הר"ן והרשב"א. [תוס' בדי"ה הלכתא כותב שפסקו כרבה מדין ודאי משום דזהו מיגו להחזיק, ופסקו כרב יוסף כשזהו מיגו להוציא, אולם הר"ן דס"ל דאמרינן מיגו להוציא, על כרחיה לומר שהסיבה שלא פסקו כרבה גם בזווי היא משום דהוי ספיקא דדינא ובזווי כשאינו מוחזק אינו נאמן].

ח

הקובץ שיעורים (חלק ב' סימן א) תולה במחלוקת את השאלה מהו גדרו של מיגו. האם ע"י המיגו ברור לנו שהוא דובר אמת או דילמא שיכל לטעון טענה יותר עדיפה על הטענה שטוען כעת ולכן מאמינים לו בטענתו הנוכחית, ולא מצד שברור לנו שטוען אמת כעת (היכולת לטעון טענה אחרת מקנה לו את הנאמנות).

ועפ"י אפשר לבאר דלרבה ודאי שאין כאן בירור שדובר אמת שהרי הודה שהשטר מזוייף, אלא ס"ל לרבה שגדר מיגו הוא זכות הטענה. אולם רב יוסף ס"ל דמיגו הוא בירור האמת ומשום דכאן ברור שאין בירור שהרי התברר ע"י הודאתו שהשטר מזוייף, לכן אינו נאמן.

בקובץ שיעורים מסביר אחרת. לשיטתו, לדעת רבה גדר מיגו הוא בירור האמת והבירור הכא הוא שהוא טוען שהיה לו שטר מעליא ואבד, ואנן סהדי שהוא דובר אמת. אולם רב יוסף ס"ל שגדרו של מיגו הוא כוח הנאמנות שיכל לטעון טענה אחרת טובה יותר ולכן מאמינים לו בטענתו הנוכחית, אולם כעת טענתו הנוכחית גרועה שהרי התברר שטענתו היסודית היא שקר, והשטר מזוייף הוא. [דהיינו, אנו נותנים לו נאמנות על טענה א' מכך שיכל לטעון טענה ב' טובה יותר אולם כעת מוכח שטענה א' מפקפקת מיסודה ולא שייך לתת לה נאמנות כלשהי].

ט

לעיל הבאנו את תירוצם של ר"ת והר"ן על הקושיה דנאמין לו שחציה שלו מיגו שיכל לטעון כולה שלי - דמיגו מממון לממון לא אמרינן. ויש לברר מדוע אכן לא אמרינן מיגו מממון לממון? הר"ן בבי"מ מפרש דהוא מטעם דהעזה, דלא היה מעיז לטעון טענה שכולה שלו. והנה השטמ"ק הקשה דהגמרא אמרה מפני מה אמרה תורה מודה במקצת ישבע? ביאר השטמ"ק דהקושיה היא, מדוע אדם נשבע הרי יש לו מיגו דאי בעי כפר הכל. וקשה הרי זה מיגו מממון לממון? וי"ל ע"פ מה שכתב בשיעורי הגאון ר' ברוך דוב ליבוביץ' בעל מחבר ספר ברכת שמואל בסימן ה' (שיעורים על ב"מ) בשם הגר"ח, כשאדם טוען כולה שלי, אין לו נאמנות יותר מאם יטען חציה שלי, דשניהם שווים לענין נאמנות, וכל ההבדל הוא שבפסק הדין כשטען כולה שלי יקבל חציה וכשטען חציה שלי יקבל רבע, אך אין לו נאמנות יתר בטענה העכשווית משום דיכל לטעון טענה אחרת. וא"כ זהו החסרון של מיגו זה שנקרא מיגו מממון לממון, דהמיגו לו נותן לו נאמנות יתר לטענתו הראשונה.

אולם במודה במקצת שבו חייבה התורה שבועה (שהרי אנו רואים שתביעתו של התובע היא אמת שהרי הודה לו במקצת) יש לנתבע לכאורה מיגו שיכל לכפור הכל, משום דהכא ודאי שהיתה לו נאמנות גדולה יותר בטענת כפירה (שהרי מאמינים לו ללא שבועה) והמיגו יתן לו נאמנות יתר גם על טענתו הנוכחית שהודה במקצת, ואין פה את החסרון של מיגו מממון לממון וא"ש דברי השטמ"ק.